

Het thuisgevoel van jongeren in een stiefgezin

Jorien Bosch en Sarah Brinkers

Universiteit Utrecht

Thesis Pedagogische Wetenschappen (code 200600042)

Premaster Clinical Child, Family and Education Studies

Jorien Bosch, J.E. (6523714)

Sarah Brinkers, S. (6516289)

Begeleider: Zoë Rejaän

Tweede beoordelaar: Inge van der Valk

Datum: 27 juni 2019

Aantal woorden excl. voorblad en literatuurlijst: 4639

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek “Het thuisgevoel van jongeren in een stiefgezin”. Dit onderzoek is geschreven in het kader van onze premaster Clinical Child, Family and Education Studies aan de Universiteit Utrecht. Voor dit onderzoek hebben wij ons verdiept in hoeverre jongeren zich na een scheiding thuis voelen in verschillende gezinsgroepen. Met dit onderzoek hopen wij een bijdrage te kunnen leveren aan kennis over de specifieke gezinsgroepen waarin jongeren opgroeien en de problemen die bij een samengesteld gezin kunnen voorkomen. Een stiefgezin kent namelijk specifieke kenmerken, valkuilen en uitdagingen. Door betere voorlichting en ondersteuning, kan een nieuw gezin hiervan op de hoogte gesteld worden en kunnen wellicht veel problemen voorkomen worden.

Graag willen wij onze thesis begeleidster Zoë Rejaän hartelijk bedanken voor alle ondersteuning. Dankzij haar kritische houding en expertise konden wij ons onderzoek steeds verder optimaliseren. Wij hebben de samenwerking met Zoë dan ook als erg prettig ervaren. Daarnaast willen wij ons gezin, familie en vrienden bedanken voor al hun begrip en steun tijdens het schrijven van deze thesis. De keuze om aan een voltijd universitaire opleiding te beginnen heeft uiteraard ook gevolgen voor de thuissituatie. Wij zijn dan ook zeer dankbaar dat onze gezinsleden ons de tijd, ruimte en steun bieden om deze studie te volgen.

Abstract

Background: Each year nearly 70.000 children in the Netherlands are faced with a divorce or separation of their parents. As a result, many children will become part of a stepfamily. The sense of belonging in a stepfamily has proven to be a protective factor for various problems associated with a divorce or separation. **Aim:** This study explores whether there is a connection between the sense of belonging of young people after a divorce and the presence of new stepfamily members in different types of family structures. **Method:** For this study, data was used from the cross-sequential study “Scholieren en Gezinnen, wave 2018”. Participants were youngsters aged 10 to 19 years old from separated and divorced families. The sense of belonging was taken as dependent variable for both father and mother and family structure was taken as independent variable. Three family groups were distinguished: youngsters of which one of the parents (1) does not have a new resident partner, (2) has a new resident partner and (3) has a new resident partner with children. Additionally, two extra groups of family structure were compared: youngsters of which one of the parents (1) has a new resident partner with children and half siblings and (2) has a new resident partner with half siblings. A one-way ANOVA was used to compare the different groups of family structures. **Results:** Analysis showed that youngsters whose father has a new resident partner with children scored significantly lower on sense of belonging than youngsters whose father does not have a new resident partner. No other significant results were found. Additional analysis showed that youngsters whose father has a new resident partner with children and half siblings scores significantly lower on sense of belonging than youngsters whose father does not have a resident partner. **Conclusion:** Young people’s sense of belonging is lower for youngsters of which the father has a new resident partner with children and for youngsters of which the father has a new resident partner with children and half siblings. This might be related to the complexity of blended families. Despite the divorce or separation and the presence of new stepfamily members, youngsters in all family groups experience a reasonable to high sense of belonging. Building knowledge on the specific problems of various family groups is required to improve expertise for better information and support for blended families.

Keywords: divorce, belonging, children, youngsters, stepfamily, half siblings, new partner, blended families

Het thuisgevoel van jongeren in een stiefgezin

Bijna 70.000 thuiswonende kinderen in Nederland krijgen per jaar te maken met een scheiding: de beëindiging van een relatie tussen twee samenwonende partners (Anthonijsz, Spruijt, & Zwikker, 2015; CBS, 2008; Spruijt & Kormos, 2014; Steenhof, 2007). Uit onderzoek blijkt dat kinderen van gescheiden ouders meer risico lopen op problemen dan kinderen uit intacte gezinnen. Zo wordt bijvoorbeeld een scheiding geassocieerd met een lager welzijnsniveau bij kinderen (Amato, 2010) en is er een negatief effect gevonden op de ontwikkeling van cognitieve- en sociale vaardigheden (Kim, 2011). Daarnaast ervaren deze kinderen een minder thuisgevoel (Cavanagh, 2008; King, Boyd, & Thorsen, 2015). Door de grotere maatschappelijke acceptatie van scheiden, de wettelijke invoering van het gezamenlijk ouderlijk gezag en het verplichte ouderschapsplan, was de verwachting dat de negatieve gevolgen van een scheiding minder zouden worden. Dit is echter niet het geval (Spruijt & Kormos, *ibid.*). Wat de afgelopen jaren wel is veranderd, is de woonsituatie van jongeren. Zo wonen steeds meer jongeren in een samengesteld stiefgezin (Spruijt & Kormos, *ibid.*). Hoewel veel onderzoekers het eens zijn over de negatieve effecten die een scheiding kan hebben, zijn de ervaringen en gevolgen voor jongeren verschillend. Dit heeft vooral te maken met de diversiteit aan omstandigheden rondom een scheiding (Amato, 2014). Op langere termijn zijn er echter bij de meerderheid van deze jongeren bijna geen negatieve uitkomsten meer zichtbaar. Het risico op internaliserende- en gedragsproblemen, slechtere academische prestaties en problematische sociale relaties is echter wel groter voor deze kinderen dan voor degenen van wie de ouders nog bij elkaar zijn (Lansford, 2009). Het ervaren van een thuisgevoel kan een beschermende factor zijn voor de negatieve uitkomsten van de scheiding (Cavanagh, *ibid.*; Crosnoe & Elder, 2004; King & Boyd, 2016). Met dit huidige onderzoek wordt gekeken of er een verband is tussen het thuisgevoel van jongeren en de aanwezigheid van stiefgezinsleden in een gescheiden gezin.

Stiefgezin

De kans is aanzienlijk dat een kind onderdeel wordt van een stiefgezin (Saint-Jacques, Godbout, Drapeau, Kourgiantakis, & Parent, 2017). Ongeveer 60 procent woont dan ook in een stiefgezin (Spruijt & Kormos, *ibid.*; Steenhof, *ibid.*). Onder het begrip stiefgezin wordt een gezin verstaan waarin minstens één van de volwassenen een kind (of kinderen) uit een eerdere relatie heeft (Ganong & Coleman, 2017). Daarnaast krijgt een derde van die gezinnen één of meer gezamenlijke halfbrusjes (Anthonijsz et al., *ibid.*). Opgroeien in een stiefgezin kent verschillende uitdagingen; zoals conflicterende gezinsculturen, conflicten tussen

kinderen en nieuwe stiefouders, meningsverschillen over het ouderschap, verhuizing en verslechtering van de ouder-kind relatie (King, 2009; Kalmijn, 2007). Uit onderzoek blijkt dat dit een negatieve invloed kan hebben op het thuisgevoel van jongeren (Gelatt, Adler-Baeder, & Seeley, 2010; King et al, *ibid.*). Daarnaast gaan stiefgezinnen vaker uit elkaar dan intacte gezinnen, wat weer nieuwe uitdagingen met zich meebrengt (Ahrons, 2007). Daarentegen kan de komst van stiefgezinsleden ook mogelijkheden bieden. Zo kan de komst van een stiefvader juist positief zijn voor het welbevinden van kinderen, doordat hij kan zorgen voor stabiliteit en een verbetering van de financiële situatie in het gezin (Spruijt & Van Duindam, 2009).

Thuisgevoel

Het gevoel ergens bij te horen (“*belonging*” of “thuisgevoel”) wordt sinds lange tijd als een fundamentele behoefte gezien en is een diepgewortelde behoefte van de mens (Maslow, 1943; Baumeister & Leary, 1995). Vanuit deze behoefte heeft de mens enkele langdurige, positieve relaties nodig (Baumeister & Leary, *ibid.*). Het gevoel er niet bij te horen kan leiden tot sociale isolatie, vervreemding en eenzaamheid (Mellor, Stokes, Firth, Hayashi, & Cummins, 2008). Onderzoek heeft daarnaast aangetoond dat mensen die geen thuisgevoel ervaren een groter risico hebben op agressief en zelfvernietigend gedrag (Baumeister, Brewer, Tice, & Twenge, 2007), met negatieve gevolgen voor zichzelf en de maatschappij (Leake, *ibid.*). De aanwezigheid van het thuisgevoel bij jongeren kan daarom juist een belangrijke beschermende factor zijn voor hun ontwikkeling (Cavanagh, *ibid.*).

Thuisgevoel in stiefgezinnen

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar het thuisgevoel van jongeren na een scheiding (Leake, *ibid.*). De onderzoeken die tot nu toe gedaan zijn, laten zowel positieve als negatieve uitkomsten zien. Zo blijkt uit onderzoek dat jongeren die opgroeien in een stiefgezin een lager welzijnsniveau en een minder thuisgevoel hebben dan jongeren die samenwonen met twee biologische ouders (Cavanagh, *ibid.*; King et al., *ibid.*). Toch blijkt dat niet-traditionele gezinnen ook beschermend kunnen zijn voor het welzijn van kinderen (Amato, King, & Thorsen, 2016). Als kinderen zich thuis voelen in het stiefgezin hangt dit positief samen met hun welzijn (Cavanagh, *ibid.*). Daarnaast blijkt het thuisgevoel van jongeren in grote mate samen te hangen met de relatie die jongeren hebben met de inwonende (stief)ouders. Een goede relatie met de (stief)ouders draagt namelijk bij aan het thuisgevoel (King, Boyd, & Pragg, 2018; Leake, *ibid.*). Het opbouwen van een band met stiefouders kost tijd. Het is dan ook belangrijk dat een nieuwe partner met enige voorzichtigheid wordt geïntroduceerd, waardoor de kinderen de tijd krijgen om te wennen aan de nieuwe situatie (Amato, *ibid.*). Wanneer deze stiefouder kinderen heeft, zal dit mogelijk een negatieve invloed hebben op het

thuisgevoel van de jongeren. Door de complexiteit kunnen nog meer risicofactoren ontstaan (Anthonijsz et al., *ibid.*; Leake, 2007). Zo kan een problematische relatie tussen jongeren en stiefbrusjes bijvoorbeeld leiden tot een verminderende kwaliteit van de ouder-kindrelatie (Nederlands Jeugdinstituut, 2009). De komst van halfbrusjes kan de pijn van de scheiding zichtbaar maken, maar anderzijds juist ook het nieuwe gezin hechter maken (De Potter, 2008).

Huidig onderzoek

Samenvattend kunnen we concluderen dat kinderen die een scheiding meemaken een hoger risico hebben op diverse problematiek (Amato, *ibid.*) en de kans groot is dat ze deel gaan uitmaken van een stiefgezin (Saint-Jacques et al., *ibid.*). De aanwezigheid van stiefgezinsleden zal nog meer uitdagingen met zich meebrengen (King, *ibid.*; Kalmijn, *ibid.*) en een rol kunnen spelen in het thuisgevoel van jongeren (King & Boyd, *ibid.*). Omdat er nog niet veel onderzoek is gedaan naar het thuisgevoel van jongeren na een scheiding (Leake, *ibid.*) en er veel tegenstrijdigheden in de literatuur zijn, is het belangrijk om verder onderzoek te verrichten. Daarnaast kan het hebben van een thuisgevoel een beschermende factor zijn voor verschillende problemen in de adolescentie (Cavanagh, *ibid.*; Crosnoe & Elder, *ibid.*; King & Boyd, *ibid.*). Daarom wordt in dit onderzoek gekeken of er een verband is tussen het thuisgevoel van jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner. Vervolgens wordt onderzocht of er een verband is tussen het thuisgevoel van jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner met kinderen. Als additionele analyse wordt gekeken of er een verband is tussen het thuisgevoel van de jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van halfbrusjes.

Hierbij is de verwachting dat de aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner een negatieve invloed zal hebben op het thuisgevoel van jongeren, omdat dit extra uitdagingen en stress met zich mee brengt (Gelatt et al., *ibid.*; King, Boyd & Thorsen, *ibid.*). De aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner met kinderen zal wellicht een nog grotere negatieve invloed hebben op het thuisgevoel van de jongeren, omdat door deze complexere verandering nog meer risicofactoren ontstaan (Anthonijsz et al., *ibid.*; Leake, *ibid.*). De aanwezigheid van halfbrusjes daarentegen zal een positieve bijdrage kunnen leveren aan het thuisgevoel van jongeren, omdat jongeren deze als volwaardige broer of zus zien (Ahrns, *ibid.*).

Methode

Procedure

Het huidige onderzoek maakt gebruik van data van het cross-sequentiële, toetsingsonderzoek Scholieren en Gezinnen, meetronde 2018, “Where do I belong?”. Dit onderzoek wordt sinds 2006 gemiddeld tweejaarlijks uitgevoerd onder jongeren uit groep 7 en 8 van de basisschool en de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs. Met behulp van vragenlijsten is kwantitatieve data verzameld op 13 verschillende Nederlandse basis- en middelbare scholen. De vragenlijsten zijn onder schooltijd klassikaal door studenten van de Universiteit Utrecht geïntroduceerd en afgenomen. De jongeren hebben de vragenlijsten – na toestemming van school en ouders, middels een passieve *informed consent* procedure – individueel, anoniem en vrijwillig ingevuld. Alle deelnemers uit de steekproef hebben onafhankelijk van elkaar deelgenomen, zonder elkaar te beïnvloeden. De belasting van de deelnemende studenten betrof het eenmalig invullen van een vragenlijst gedurende 40-60 minuten.

Steekproef

In totaal hebben 996 jongeren meegedaan aan het toetsingsonderzoek. Deze jongeren waren afkomstig uit intacte, gescheiden en verweduwde gezinnen. Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is enkel gebruik gemaakt van data van jongeren uit gezinnen waarvan de ouders na een huwelijk gescheiden zijn of na samenwonen uit elkaar gegaan zijn. De uiteindelijke steekproef bestaat uit 198 jongeren in de leeftijd van 10 tot 19 jaar met een gemiddelde leeftijd van 13,4 jaar. Van de 198 jongeren is bekend dat 46,6 % uit jongens en 53,4% uit meisjes bestaat. Het opleidingsniveau varieert van Groep 7 (1,9%), Groep 8 (12,7%) VMBO-GL (0,6%), VMBO-TL (8,3%), Combinatieklas MBO/HAVO (8,9%), HAVO (41,4 %), Combinatieklas HAVO/VWO (7%) tot VWO of gymnasium (19,1%).

Variabelen

Belonging. De afhankelijke variabele *belonging* heeft betrekking op het gevoel van verbondenheid (thuisgevoel) met vader en met moeder. Dit wordt gemeten aan de hand van de Nederlandse vertaling van vier items die *belonging*, voor zowel vader als moeder, meten (King & Boyd, 2016). De jongere geeft per item aan in hoeverre deze voor hem geldt. Hierbij kan gekozen worden uit: zeer weinig (= 1), weinig (=2), redelijk (=3), veel (=4) en zeer veel (=5). Voorbeeldvragen uit zowel *belonging* vader als *belonging* moeder zijn: “*In hoeverre heb je het gevoel dat je begrepen wordt thuis?*” en “*In hoeverre heb je het gevoel dat je weg wilt van je huis?*”. Er is gebruik gemaakt van de gemiddelde totaalscore van de items als indicator voor de schalen *belonging* bij vader en *belonging* bij moeder. Een hoge score betekent een

hoge mate van thuisgevoel. De betrouwbaarheden zijn goed: belonging vader: $a = 0.90$ en belonging moeder: $a = 0.81$.

Gezinsstructuur. De onafhankelijke variabele heeft betrekking op de gezinssituatie van de jongeren bij hun vader en bij hun moeder na de scheiding. Drie gezinsgroepen worden onderscheiden bij de gezinsstructuur voor zowel vader als moeder: (1) ouder geen nieuwe inwonende partner, (2) ouder nieuwe inwonende partner en (3) ouder nieuwe inwonende partner met kinderen. Jongeren die aangeven nooit bij één van hun ouders te wonen, worden niet meegenomen in deze groepen.

Analyseplan

Om antwoord te geven op de vraag of er een verband is tussen het thuisgevoel van jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner met en zonder kinderen, zal een éénweg ANOVA uitgevoerd worden.

Na een significant resultaat bij de éénweg ANOVA wordt een passende post-hoc test uitgevoerd om erachter te komen welke groepen van elkaar verschillen in het gemiddelde op family belonging. Vervolgens zal op dezelfde wijze een additionele analyse worden uitgevoerd met als toevoeging de aanwezigheid van nieuwgeboren halfbrusjes.

Resultaten

Er zijn twee éénweg variantieanalyses (ANOVA) uitgevoerd om te kijken of het thuisgevoel (belonging) van jongeren na een scheiding verschilde voor de volgende gezinsgroepen: ouder zonder nieuwe inwonende partner, ouder met een nieuwe inwonende partner en ouder met een nieuwe inwonende partner met kinderen. De analyses zijn apart uitgevoerd voor belonging bij vader en belonging bij moeder. Bij deze analyse werden jongeren die nooit bij hun vader en/of moeder wonen niet meegenomen.

Assumpties belonging vader en moeder

De skewness, kurtosis en de Shapiro-Wilk statistieken lieten zien dat zowel binnen alle drie de gezinsgroepen, als bij de totale score van belonging bij vader en bij moeder niet aan de assumptie van normaliteit was voldaan. De histogrammen lieten links-scheve verdelingen zien. Dit was volgens verwachting, omdat een links-scheve verdeling gelijk staat aan een hoge score op belonging. Dit betekent dat meer jongeren een hoge score lieten zien op belonging dan een lage score. Ondanks dat niet voldaan was aan de assumptie van normaliteit, waren hier geen consequenties aan verbonden voor de uitvoering van deze analyse. Omdat het gemiddelde een representatieve weergave is van de behaalde scores, is deze gebruikt als spreidingsmaat. Levene's test was voor belonging bij vader $F(2, 121) = .79, p = .457$ en bij

moeder $F(2, 147) = .17, p = .841$ niet significant, dus de assumptie van homogeniteit van variantie werd niet geschonden.

Beloning bij vader

De ANOVA was statistisch significant, wat betekent dat het gevoel van belonging bij vader verschillend was voor de drie verschillende gezinsgroepen, $F(2, 121) = 3.58, p = .031, \eta^2 = .06$.

Aangezien de groepsgroottes van de gezinsgroepen ongelijk waren, werd als post-hoc analyse een Hochberg's GT2 uitgevoerd. Deze post-hoc analyse ($\alpha = .05$) liet zien dat jongeren waarvan de vader een nieuwe inwonende partner met kinderen heeft significant lager scoorden op belonging bij vader ($M = 3.77, SD = 0.85$), dan jongeren waarvan de vader geen nieuwe inwonende partner heeft ($M = 4.29, SD = 0.75$). Verder werden geen significante verschillen tussen de groepen gevonden. Voor de drie vergelijkingen werden respectievelijk de volgende effectgroottes gevonden, $d = 0.49, 0.26$ en 0.25 .

Tabel 1.

Beloning jongeren bij vader per gezinsgroep

	N	M	SD
Vader geen nieuwe inwonende partner	35	4.29	.749
Vader nieuwe inwonende partner	49	4.03	.909
Vader nieuwe inwonende partner met kinderen	40	3.77	.848
Total	124	4.02	.865

Noot. N = aantal, M = gemiddelde, SD = standaarddeviatie

Beloning bij moeder

De ANOVA was statistisch niet significant, wat betekent dat het gevoel van belonging bij moeder niet verschillend was voor de drie verschillende gezinsgroepen, $F(2, 147) = 1.16, p = .318, \eta^2 = .02$.

Tabel 2.

Belonging jongeren bij moeder per gezinsgroep

	N	M	SD
Moeder geen nieuwe inwonende partner	64	4.22	.599
Moeder nieuwe inwonende partner	50	4.31	.724
Moeder nieuwe inwonende partner met kinderen	36	4.42	.639
Total	150	4.30	.653

Noot. N = aantal, M = gemiddelde, SD = standaarddeviatie

Additionele analyses

Er zijn twee éénweg variantieanalyses (ANOVA) uitgevoerd om te onderzoeken of het thuisgevoel van jongeren na een scheiding verschilde voor de volgende gezinsgroepen: ouder zonder een nieuwe inwonende partner, ouder met een nieuwe inwonende partner, ouder met een nieuwe inwonende partner met kinderen, ouder met een nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes en ouder met een nieuwe inwonende partner en halfbrusjes. De analyses zijn apart uitgevoerd voor belonging bij vader en bij moeder. Ook bij deze analyse werden de jongeren die nooit bij hun vader en/of moeder wonen niet meegenomen.

Assumpties additionele analyses belonging vader en moeder

De skewness, kurtosis en de Shapiro-Wilk statistieken lieten zien dat de groep met jongeren waarvan de vader een nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes heeft, normaal verdeeld was. Bij de overige vier gezinsgroepen was, net zoals bij belonging bij moeder, niet aan de assumptie van normaliteit voldaan. De histogrammen lieten links-scheve verdelingen zien. Dit was volgens verwachting, omdat een links-scheve verdeling gelijk staat aan een hoge score op belonging. De verdeling van de groep jongeren waarvan de moeder geen nieuwe inwonende partner heeft, leek echter normaal verdeeld. Ondanks dat niet volledig voldaan was aan de assumptie van normaliteit, was als spreidingsmaat wel het gemiddelde te gebruiken. Het gemiddelde was een representatieve weergave van de behaalde scores. Levene's test was voor belonging bij vader, $F(4,123) = 1.13$, $p = .347$ en bij moeder, $F(3, 115) = .41$, $p = .749$, niet significant, dus de assumptie van homogeniteit van variantie werd niet geschonden. De groep jongeren waarvan de moeder een nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes heeft, werd niet meegenomen in Levene's test omdat deze slechts door één respondent werd vertegenwoordigd.

Additionele analyse belonging van jongeren na scheiding bij vader

De ANOVA was statistisch significant, wat betekent dat het gevoel van belonging bij vader verschillend was voor de vijf verschillende gezinsgroepen, $F(4, 123) = 2.86$, $p = .026$, $\eta^2 = 0.09$.

Een post-hoc analyse met Hochberg's GT2 ($\alpha = .05$) liet zien dat jongeren waarvan de vader een nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes heeft ($M = 3.38$, $SD = 1.04$) significant lager scoorden op belonging bij vader, dan jongeren waarvan de vader geen nieuwe inwonende partner heeft ($M = 4.27$, $SD = 0.75$). Verder werden geen significante verschillen tussen de groepen gevonden. Voor de drie vergelijkingen werden respectievelijk de volgende effectgroottes gevonden, $d = 0.27, 0.32, 0.54, 0.02, 0.07, 0.36, 0.23, 0.31, 0.28$ en 0.49 .

Tabel 3.

Belonging jongeren bij vader per gezinsgroep

	N	M	SD
Vader geen nieuwe inwonende partner	34	4.27	.750
Vader nieuwe inwonende partner	39	3.97	.968
Vader nieuwe inwonende partner met kinderen	30	3.90	.750
Vader nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes	10	3.38	1.036
Vader nieuwe inwonende partner en halfbrusjes	15	4.30	.649
Total	128	4.03	.860

Noot. N = aantal, M = gemiddelde, SD = standaarddeviatie

Additionele analyse belonging van jongeren na scheiding bij moeder

De ANOVA was statistisch niet significant, wat betekent dat het gevoel van belonging bij moeder niet verschillend was voor de vijf verschillende gezinsgroepen, $F(4, 147) = .948$, $p = .438$, $\eta^2 = 0.03$

Tabel 4.

Belonging jongeren bij moeder per gezinsgroep

	N	M	SD
Moeder geen nieuwe inwonende partner	64	4.22	.599
Moeder nieuwe inwonende partner	38	4.27	.638
Moeder nieuwe inwonende partner met kinderen	33	4.45	.616
Moeder nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes	3	4.08	.946
Moeder nieuwe inwonende partner en halfbrusjes	14	4.43	.927
Total	152	4.30	.653

Noot. N = aantal, M = gemiddelde, SD = standaarddeviatie

Discussie

In dit onderzoek is vanuit het perspectief van jongeren gekeken naar het thuisgevoel van jongeren in stiefgezinnen in verschillende gezinsgroepen. Er is nog niet veel onderzoek gedaan naar het thuisgevoel in stiefgezinnen (Leake, *ibid.*) en bij eerder onderzoek werden vooral ouders als respondent gebruikt.

Het thuisgevoel van jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner met en zonder kinderen

Om antwoord te geven op de vraag of er een verband bestaat tussen het thuisgevoel van jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner met en zonder kinderen, zijn drie gezinsgroepen met elkaar vergeleken. Allereerst jongeren waarvan de ouder geen nieuwe inwonende partner heeft, ten tweede jongeren waarvan de ouder een nieuwe inwonende partner heeft en ten slotte jongeren waarvan de ouder een nieuwe inwonende partner met kinderen heeft.

Op basis van de literatuur werd verwacht dat de aanwezigheid van een nieuwe inwonende partner een negatieve invloed zou hebben op het thuisgevoel van jongeren. Dit werd echter niet aangetoond. Volgens verwachting gaven de jongeren waarvan de vader een nieuwe inwonende partner met kinderen heeft aan een lager thuisgevoel te ervaren, dan jongeren waarvan de vader geen nieuwe inwonende partner heeft. Er was sprake van een significant verschil tussen deze twee gezinsgroepen. Jongeren waarvan de stiefouder kinderen heeft, ervaren mogelijk een lager thuisgevoel door de complexiteit van het samengestelde gezin. De kans op spanningen en problemen is namelijk groter in complexe gezinnen (Spruijt & Kormos, *ibid.*). Bij jongeren waarvan de moeder een nieuwe inwonende partner met kinderen heeft, werd geen significant verband aangetoond.

Een mogelijke verklaring voor het verschil tussen het thuisgevoel van jongeren bij hun vader en moeder is, dat het thuisgevoel bij moeder voor en na de scheiding over het algemeen stabiel lijkt te zijn dan bij vader. Uit onderzoek blijkt dat de moeder-kind relatie na een scheiding beter is dan de vader-kind relatie (Amato, *ibid.*; Riggio, 2004). Deze goede relatie met de moeder draagt positief bij aan het thuisgevoel (King et al., *ibid.*; Leake, *ibid.*; Spruijt, 2009). De aanwezigheid van een stiefmoeder daarentegen kan extra uitdagingen en stress met zich meebrengen (Gelatt et al., *ibid.*; King et al., *ibid.*). Zo kunnen vaders snel te veel opvoedtaken aan de stiefmoeder over laten en willen stiefmoeders de kinderen van hun nieuwe partner er niet altijd graag bij hebben (Haverkort & Spruijt, 2012; Spruijt & Kormos, *ibid.*). De aanwezigheid van een stiefvader lijkt juist positief te zijn voor het welbevinden van kinderen doordat zij zorgen voor meer stabiliteit en verbetering van de financiële situatie in het gezin (Spruijt & Van Duindam, 2009).

Het thuisgevoel van de jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van halfbrusjes

Om antwoord te geven op de vraag of er een verband bestaat tussen het thuisgevoel van jongeren na een scheiding en de aanwezigheid van halfbrusjes, zijn voor vader en moeder vijf gezinsgroepen met elkaar vergeleken. Deze vijf gezinsgroepen zijn: jongeren waarvan de ouder geen nieuwe inwonende partner heeft, jongeren waarvan de ouder een nieuwe inwonende partner heeft, jongeren waarvan de ouder een nieuwe inwonende partner met kinderen heeft, jongeren waarvan de ouder een nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes heeft en jongeren waarvan de ouder een nieuwe inwonende partner met halfbrusjes heeft.

De verwachting dat de aanwezigheid van halfbrusjes een positieve bijdrage zouden leveren aan het thuisgevoel van jongeren werd niet aangetoond. Opvallend was dat de jongeren met halfbrusjes en een stiefouder bij vader gemiddeld wel het hoogst op belonging scoorden, maar een significant verschil echter niet werd aangetoond. Er kan mogelijk sprake zijn van trendsignificantie. De power van de analyse wordt namelijk beperkt door de kleine steekproef van slechts vijftien jongeren. Bij een grotere steekproef was het verschil wellicht wel significant geweest. Een verklaring voor deze hoge score op belonging kan zijn dat de aanwezigheid van halfbrusjes het nieuwe gezin hechter maken (De Potter, *ibid.*) en een positieve bijdrage leveren aan het thuisgevoel van jongeren. Jongeren kunnen halfbrusjes namelijk als volwaardige broer of zus zien en halfbrusjes kunnen voor een verbindende factor zorgen binnen het stiefgezin (Ahrons, *ibid.*; De Potter, *ibid.*).

Jongeren waarvan de vader een nieuwe inwonende partner met kinderen en halfbrusjes heeft, scoorden significant lager op belonging dan jongeren waarvan de vader geen nieuwe

inwonende partner heeft. Bij moeder werd echter geen significant verband gevonden tussen het thuisgevoel van jongeren en de aanwezigheid van halfbrusjes. Het verschil tussen vader en moeder kan wederom mogelijk worden verklaard doordat de moeder-kind band stabiel is dan de vader-kind band (Amato, *ibid.*; Riggio, *ibid.*). Daarnaast speelt mogelijk de kwaliteit van de relatie tussen de jongeren en hun halfbrusjes ook een rol. Zo blijkt uit onderzoek dat het moment waarop de halfbrusjes geboren worden (vlak na de scheiding of later), de leeftijd van de jongeren op het moment dat stiefbrusjes geboren worden en het aantal stiefbrusjes die geboren worden bij vader en/of moeder een rol kunnen spelen. Daarbij voelen halfbrusjes die een moeder delen zich meer verbonden dan halfbrusjes die een vader delen (Bernstein, 1997).

Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek en implicaties voor de praktijk

Een beperking van dit onderzoek is dat er niet is gekeken naar andere factoren die een bijdrage kunnen leveren aan het thuisgevoel van jongeren (Leake, *ibid.*), zoals de kwaliteit van de relatie met (stief)gezinsleden en het welzijnsniveau van de jongeren. Zo draagt een goede relatie met de (stief)ouder en halfbrusjes bij aan het positieve thuisgevoel (King et al., *ibid.*; Leake, *ibid.*; Spruijt, 2009) en hangt het welzijn van kinderen positief samen met de mate waarin kinderen het gevoel hebben dat ze bij hun familie thuishoren (Cavanagh, *ibid.*). Het is dan ook belangrijk om hier vervolgonderzoek naar te verrichten, zodat de juiste interventies voor in de praktijk ontwikkeld en toegepast kunnen worden (Jensen & Lippold, 2018).

Een andere beperking is de grootte van de totale steekproef van 198 jongeren en de representativiteit van de verschillende gezinsgroepen. De respondenten zijn benaderd middels een gemakssteekproef, waardoor de resultaten met enige voorzichtigheid dienen te worden geïnterpreteerd. Door de kleine steekproef was er sprake van verschil in groepsgroottes van de gezinsstructuren, waardoor niet alle groepen meegenomen werden in de analyse en er sprake was van trendsignificantie. Bij toekomstig onderzoek blijft het streven naar een optimaal onderzoeksdesign belangrijk en moet geprobeerd worden om kleine steekproeven te vermijden.

Uit het huidige onderzoek is gebleken dat het thuisgevoel van jongeren lager is in de gezinsgroepen met stiefgezinsleden. Meer kennis over de specifieke gezinsgroepen is dan ook noodzakelijk (De Potter, *ibid.*) en kan gebruikt worden om deskundigheid te bevorderen voor een betere voorlichting en ondersteuning (Spruijt & Kormos, *ibid.*).

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat uit dit onderzoek blijkt dat jongeren in alle gezinsgroepen een redelijk tot zeer veel thuisgevoel ervaren, ondanks de scheiding en de aanwezigheid van nieuwe stiefgezinsleden. Doordat het welzijn van kinderen positief

samenhangt met de mate waarin kinderen het gevoel hebben dat ze bij hun familie thuishoren, kunnen we concluderen dat het thuisgevoel van jongeren in niet-traditionele gezinnen, in tegenstelling tot de meeste studies, eveneens een beschermende factor voor het welzijn van jongeren kan zijn. Kortom, kinderen kunnen best meer dan twee ouders en nieuwe broertjes en zusjes aan.

Literatuur

- Ahrons, C. R. (2007). Family ties after divorce: Long-term implications for children. *Family Process, 46*, 53-65. doi:10.1111/j.1545-5300.2006.00191.x
- Amato, P. R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of marriage and family, 72*, 650-666. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x
- Amato, P. R. (2014). The consequences of divorce for adults and children: An update. *Društvena istraživanja: Journal for General Social Issues, 23*, 5-24. doi:10.5559/di.23.1.01
- Amato, P. R., King, V., & Thorsen, M. L. (2016). Parent-child relationships in stepfather families and adolescent adjustment: A latent class analysis. *Journal of marriage and family, 78*, 482-497. doi:10.1111/jomf.12267
- Anthonijsz, I., Spruijt, E., & Zwikker, N. (2015). *Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Autorisatie: BPSW, NIP en NVO. Geraadpleegd op 8 mei 2019 van, https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/08/Onderbouwing_scheiding.pdf
- Baumeister, R. F., Brewer, L. E., Tice, D. M., & Twenge, J. M. (2007). Thwarting the need to belong: Understanding the interpersonal and inner effects of social exclusion. *Journal of Social and Personality Psychology, 1*, 506 – 520. doi:10.1111/j.1751-9004.2007.00020.x
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin, 117*, 497. doi:10.1037/0033-2909.117.3.497
- Bernstein, A. C. (1997). Stepfamilies from siblings' perspectives. *Marriage & Family Review, 26*, 153-175. doi:10.1300/J002v26n01_10
- Cavanagh, S. E. (2008). Family Structure History and Adolescent Adjustment. *Journal of Family Issues, 29*, 4. doi:10.1177/0192513X07311232
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2008, 9 januari). *Aantal stiefgezinnen neemt toe*. Geraadpleegd op 4 mei 2019, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2008/02/aantal-stiefgezinnen-neemt-toe>
- Crosnoe, R., & Elder Jr, G. H. (2004). Family dynamics, supportive relationships, and educational resilience during adolescence. *Journal of Family Issues, 25*, 571-602. doi:10.1177/0192513X03258307
- De Potter, V. (2008). *Het kind in een nieuw samengesteld gezin*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

- Ganong, L., & Coleman, M. (2017). *Stepfamily relationships: Development, dynamics, and interventions* (2^e druk). New York: Springer. doi:10.1007/978-1-4899-7702-1
- Gelatt, V. A., Adler-Baeder, F., & Seeley, J. R. (2010). An interactive web-based program for stepfamilies: Development and evaluation of efficacy. *Family Relations*, 59, 572-586. doi:10.1111/j.1741-3729.2010.00624.x
- Haverkort, C., & Spruijt, E. D. (2012). *Kinderen uit nieuwe gezinnen: Handboek voor school en begeleiding*. Amsterdam: Terra Lannoo.
- Jensen, T. M., & Lippold, M. A. (2018). Patterns of stepfamily relationship quality and adolescents' short-term and long-term adjustment. *Journal of family psychology*, 32, 1130. doi:10.1037/fam0000442
- Kalmijn, M. (2007). Gender differences in the effects of divorce, widowhood and remarriage on intergenerational support: Does marriage protect fathers? *Social forces*, 85, 1079-1104. doi:10.1353/sof.2007.0043
- Kim, H. S. (2011). Consequences of parental divorce for child development. *American Sociological Review*, 76, 487-511. doi:10.1177/0003122411407748
- King, V. (2009). Stepfamily formation: Implications for adolescent ties to mothers, nonresident fathers, and stepfathers. *Journal of Marriage and Family*, 71, 954-968. doi:10.1111/j.1741-3737.2009.00646.x
- King, V., & Boyd, L. M. (2016). Factors associated with perceptions of family belonging among adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 78, 1114-1130. doi:10.1111/jomf.12322
- King, V., Boyd, L. M., & Thorsen, M. L. (2015). Adolescents' perceptions of family belonging in stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, 77, 761-774. doi:10.1111/jomf.12181
- King, V., Boyd, L. M., & Pragg, B. (2018). Parent-adolescent closeness, family belonging, and adolescent well-being across family structures. *Journal of family issues*, 39, 2007-2036. doi:10.1177/0192513X17739048
- Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4, 140-152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x
- Leake, V. S. (2007). Personal, Familial, and systemic factors associated with family belonging for stepfamily adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, 47, 135 – 155. doi:10.1300/J087v47n01_08
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370. doi:10.1037/h0054346

- Mellor, D., Stokes, M., Firth, L., Hayashi, Y., & Cummins, R. (2008). Need for belonging, relationship satisfaction, loneliness, and life satisfaction. *Personality and individual differences, 45*, 213-218. doi:10.1016/j.paid.2008.03.020
- Nederlands Jeugdinstituut (2009). *Ontwikkeling van en onderzoek naar het Classificatiesysteem Aard Problematiek Jeugdzorg (CAP-J)* Utrecht: NJi.
- Riggio, H. R. (2004). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, social support, and relationship anxiety in young adulthood. *Personal Relationships, 11*, 99-114. doi: 10.1111/j.1475-6811.2004.00073.x
- Saint-Jacques, M. C., Godbout, É., Drapeau, S., Kourgiantakis, T., & Parent, C. (2018). Researching children's adjustment in stepfamilies: how is it studied? What do we learn? *Child indicators research, 1-35*. doi:10.1007/s12187-017-9510-7
- Spruijt, E. (2009). Kinderen en echtscheiding. *State-of-the-Art*. Utrecht: Universiteit Utrecht (nwo.nl).
- Spruijt, E., & Duindam, V. (2009). Joint physical custody in the Netherlands and the well-being of children. *Journal of Divorce & Remarriage, 51*, 65-82. doi:10.1080/10502550903423362
- Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen: voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Steenhof, L. (2007). Schatting van het aantal stiefgezinnen. *Bevolkingstrends, 55*, 19-22. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.